

PRESENCIA

Núm. 1994. ■ Del 14 al 20 de maig del 2010. ■ Any XLV.

www.presencia.cat

Ombres

Un documental revela el secret dels immigrants africans sense papers

Josep Espar i Ticó. Activista cultural i polític, és la veu d'una generació que deixa en herència el seu mestratge.

Els Fets del Palau. Fa 50 anys un grup de joves van desafiar el règim de Franco.

Les il·lusions de Fellini. Coincidint amb el cinquantenari de *La dolce vita*, Caixafòrum ens descobreix les il·lusions de Fellini.

Existim!

PAU LANAÓ/ MIQUEL TONS/
CARME VINYOLÉS

«**U**s diré el mateix que vaig dir a l'Oriol quan estava rodant la pel·lícula, que d'acord, que parlem i us explico el que vulgueu saber. Viure aquí és molt difícil, més del que hauríem pensat mai, és un infern... però si ningú no ens coneix, si el govern no comprèn el que estem patint, com ens podran ajudar? Vas pel carrer, la gent passa pel teu costat i ni et veu, com si no hi fossis!»

Ell ve de Kaolack, una important ciutat senegalesa, nus de confluència de viatgers i merca-

Dormen al carrer, fugen de la policia i busquen feina... Són africans sense papers que reclamen el dret a viure amb dignitat. Ara un documental ens els fa visibles

deries que s'escampa al voltant del riu Saloum. Encara no ens pot deixar el seu nom perquè està pendent d'autorització per residir al nostre país, on fa quatre anys va arribar per mar, i és molt conscient que una possible resolució denegatòria anirà acompanyada d'una ordre d'abandonar en quinze dies el territori o, en cas contrari, a ser-ne expulsat en el decurs d'alguna empaïtada policial i llavors ja s'haurà acabat tot, adéu-siau a la perspectiva d'una vida millor. Li acceptem, però, les seves paraules i la mirada fonda i emocionada que ha sabut captar el fotògraf com una

i+-nvitació a mirar també i a acostar-nos a un món insondable que sol transcórrer en freda equidistància al nostre i sense gairebé cap punt de contacte, tot i compartir-hi una presència ben tangible en l'espai públic.

Les ombres

És el món dels joves immigrants africans, la majoria sense papers, que el realitzador barceloní Oriol Canals Renau ha recollit en el documental *Les ombres*, una coproducció catalanofrancesa estrenada l'any passat en la secció de cinema independent del Festival de Canes, que explora

Un dels
protagonistes
de la pel·lícula
que encara no
ha obtingut el
seu dret a
l'existència
jurídica. /
ORIOI DURAN

amb valentia i sensibilitat els racons més foscos i ignots que habiten els que estan abocats a una existència furtiva, a errar d'una punta a l'altra de la geografia buscant mitja, una o dues jornades de treball per mantenir-se actius en la cursa de la supervivència. Un document extraordinari i fins ara inèdit a l'Estat espanyol que combina dosis equilibrades de realisme descriptiu amb una recreació simbòlica molt acurada que obre la porta a la imaginació, al somni i a la llibertat en què tots els éssers humans s'haurien de poder reconèixer, sigui quin sigui el seu origen i la seva cir-

cumstància. En tota la pel·lícula i per damunt d'escenes molt dures narrades a l'ombra protectora de la identitat, hi plana la llum i la bellesa de la dignitat recuperada dels seus protagonistes, que mai no hi apareixen tractats com a estadística o fenomen sociològic, sinó com les persones que són, amb la seva particular història de patiments i esperances que reclama fer-se un lloc en la consciència col·lectiva a què interpel·la ben clarament. S'ho pregunta el mateix Oriol Canals: «De què està construïda una societat que permet un horror com aquest? Com és possible con-

Documental

Les ombres, primera obra cinematogràfica d'Oriol Canals, és un llargmetratge de 94 minuts realitzat el 2009 i produït per Corto Pacífic (París) i Turkana Films (Barcelona). En són els protagonistes: Abdoukader Diaby, Camara Sadio, Fousseyni Daniokho, Sadou Cissé, Bernard Yeboa, Anna Freixas, Bakary Sissoko, Fode Diouf, Akwasi Balfour, Alpha Diante, Émile, Kwabana Johnson, Edog, Nicholas Salomon, Gabriel Johnson, Kwadwo Fossuh, Patrick Mensah i Gwenfii Yaw. Dos d'ells, Kwabana Johnson i Edog, hi interpreten una versió del rap *Pluja*, d'autor desconegut.

demnar tanta gent en nom d'un pretès equilibri social i econòmic? Sabem com a mínim el preu que els estem fent pagar?»

Indignat i avergonyit

Preguntes ingènues –o *bonistes*, algú dirà– amb flaire d'ONG? En tot cas, preguntes necessàries que Oriol Canals va començar a plantejar-se ara fa uns deu anys com a «ciutadà d'una societat civilitzada» cada vegada més «indignat i avergonyit» davant «l'obscur forat negre» de morts i desapareguts en les aigües de Gibraltar i de la costa canària. Ens explica que tant com la gravetat

d'aquesta hecatombe silenciosa i persistent, el revoltava la indifèrència amb què s'anava assumint estiu rere estiu com si es tractés d'un element inevitable del paisatge informatiu, o com si la reiteració d'imatges escabroses de barques destrossades, de cadàvers anònims, de naufragis enfredorits i de rostres espantats entrenés l'ull precisament a no mirar, que és el mateix que dir a mirar per sobre, deixant anar, com a màxim, una lleu tremolor fins a l'entrada de la següent notícia. A ell, en canvi, el malestar li creixia per dins i finalment, el juliol del 2005 va cristal·litzar en una necessitat urgent de conèixer els «supervivents de les onades», de saber què els menava a arriscar la vida damunt d'una fràgil pastera, què esperaven de la seva aventura en el món ric.

Es va informar que en aquelles dates ja havia començat la recollida de préssec i nectarina a Lleida i se n'hi va anar, càmera en mà, a la recerca dels immigrants que hi buscaven feina. La casualitat el va portar a Alcarràs, un poble del Segrià on cada any es produeixen uns cent milions de quilos de fruita, i allí, en successives estades que es van allargar fins al final del 2008, va aconseguir guanyar-se la confiança de disset nois procedents del Senegal, Ghana, Mali, Burkina Faso i altres països subsaharians que li van permetre gravar, alguns a cara descoberta, d'altres no, fragments de la seva epopeia, de les expectatives frustrades i de la capacitat de suportar les condicions més dures a la recerca dels anhelats papers que concedeixen el dret a existir jurídicament i la possibilitat de moure's i treballar en la superfície. Entre la primera escena de l'home que camina sol carretejant una maleta –al·legoria dels residus humans de la globalització– i l'emotiu final en què els joves reivindiquen la memòria dels morts en la travessia com una afirmació de la pròpia identitat i esperança en el futur, hi ha 94 minuts d'intens trajecte des de

l'ombra fins a la llum, des de la invisibilitat fins al ple reconeixement de les persones que transiten pels carrers de les nostres ciutats i que reclamen –com fa un d'ells a l'inici d'aquest escrit– la mirada humana dels seus veïns.

Revelar el secret

Aquest noi que vam entrevistar a Ca n'Anglada (Terrassa), en els baixos d'un bloc de pisos on havia llogat un llit per 100 euros al mes, ara ja deu ser a Roquetas de Mar (Almeria), on diu que una barra de pa costa 25 cèntims i no 90 com a Catalunya i on té amics que no li escatimaran unes cul·lerades d'arròs. Diu també que a Andalusia és més fàcil treballar sense papers i ell ho prefereix –encara que el jornal sempre és més baix: 30 euros per 10 hores– que no treballar llogant els papers d'un altre, perquè això ho considera un delictes. L'estiu del 2006 va arribar sa i estalvi a la platja de Los Cristianos (Tenerife) després d'haver superat la «guerra dels mars» –una poètica expressió per definir la forta tempesta que es va emportar la meitat dels seus companys– i en l'obra d'Oriol Canals ensenya com es pot sobreviure amb les deixalles orgàniques de la nostra opulència fins i tot en temps de crisi. Ha acceptat participar-hi perquè, igual que els altres protagonistes, troba important donar a conèixer la realitat de la seva vida a Europa també entre els joves africans candidats a emprendre el viatge i entre les famílies que els hi envien amb el convenciment que «els diners plouen del cel». Per això cada un d'ells ha enviat la seva corresponent carta –un DVD– al pare, a la mare, a un germà o a un oncle revelant el secret que allí, al continent, ningú no voldria saber perquè en l'èxit dels seus joves herois rau, de fet, la seva supervivència. (Vegeu un resum de les seves colpidores experiències en les dues últimes pàgines del reportatge.)

Sadou Cissé, fill de Dibo Sibé, un petit poble de la regió de Tonkomaye (Burkina Faso) és el que

narra l'episodi del cementiri que no correspon a Alcarràs, sinó a un poble de Jaén on fa uns anys un «policia bo» –recorda– va informar als que s'aixoplugaven entre els difunts de l'existència d'una nau abandonada amb accés relativament fàcil. Sembla que actualment encara hi dormen molts sense sostre. «Et trobes de tot quan fas camí», ens diu per telèfon des de Palos de la Frontera (Huelva), on està a punt

d'acabar la temporada de les ma-duixes. Sadou va ser el principal pont de comunicació entre Oriol Canals –de qui s'ha fet molt amic– i els immigrants que en principi desconfiaven de les intencions d'aquell blanc que pretenia gravar les seves misèries. Finalment, però, uns i altres es van saber explicar i entendre: «Ens feia vergonya que ens veiessin en aquell estat, dormint al bosc, en edificis mig caiguts, remenant

Una de les nombroses cabanes instal·lades en un bosc a prop de la llacuna de Las Madres (Palos de la Frontera, Huelva), on molts immigrants fan la temporada de recollida de maduixes abans de desplaçar-se cap a les terres de Lleida. / SADOUCISSÉ

Deixarem l'interrogant posat

escombraries, però vam pensar que si ens amagàvem, que si callàvem, ningú no sabia res de nosaltres, continuàvem sense existir. La pel·lícula ens ha permès parlar i treure de dins els problemes. Hi ha tanta gent atrapada, que no pot tirar endavant ni tornar enrere, que no té papers o els ha perdut, molta gent trençada pel dolor!» Sadou Cissé, que viu en situació regular des del 2005, ha portat la seva carta a ca-

Es va estrenar a Canes ara fa un any i ha participat en els certàmens de Lussas i Gindou (França); al Doc Lisboa (Portugal); al Quintessence (Ouidah, Benin), on al gener va obtenir el premi Piton Papou al millor documental; pròximament es veurà a Munic, Rennes i Santiago de Xile; té molt bona acceptació de crítica i públic, però, curiosament, a l'Estat espanyol l'obra es manté inèdita: fins ara no ha estat seleccionada en cap festival, si bé TV3 en projectarà properament una versió reduïda. Oriol Canals no s'esperava les dificultats de programació que pateix *Les ombres* en el país on precisament s'esdevé i es pregunta quin deu ser el problema, si potser transmet una imatge més dura del que estem disposats a acceptar. Haurem de deixar l'interrogant posat. (Plana de la pel·lícula: <http://sombas.eu>)

sa, en un recent viatge de vacances i involuntàriament s'ha convertit en un actor famós en el seu poble i en els dels voltants. Sense tenir idea de què es tractava, el seu germà va passar la pel·lícula al videoclub i des de llavors ha *desaparegut*: «Vés a saber qui la deu tenir i on la deuen estar projectant ara..., què hi farem!» Ell d'entrada està content perquè ha pogut convèncer el seu germà que no pugi a la pastera.

ORIOl CANALS. Director de «Les ombres»

«No tenim cap dret a impedir la seva llibertat»

CARME VINYOLÉS

Quatre anys llargs de rodatge intermitent li han permès fer el seu propi viatge cap al coneixement d'un món i una gent amb qui ha establert llaços d'amistat. Parlem amb Oriol Canals a Barcelona, on ha viatjat recentment per retrobar un dels protagonistes de la seva obra.

—Només de començar la pel·lícula, una potent excavadora destrossa una pastera abandonada amb les restes dels qui pretenen accedir al nostre benestar. És una metàfora de la benvinguda que els espera?

—«Vaig crear la seqüència inicial com una declaració d'intencions que té sentit considerada en el seu conjunt: hi ha el plànol de l'home que camina sol amb la maleta, hi ha els ulls que ens conviden a entrar en un univers mental, hi ha el desert i el mar i hi ha aquesta pastera que acaba a les escombraries. Quin sentit té? Cadascú en fa la seva interpretació i en el fons totes són vàlides, totes aporten visions complementàries a una realitat que he volgut reflectir sobretot en clau simbòlica. Per a mi l'escena de la pastera representa també la destrucció del rastre dels seus ocupants, l'eliminació de la seva memòria, una idea que és recurrent en la pel·lícula. Els immigrants són gent que no tenen dret a l'existència, que no els reconeixem com a éssers iguals, de qui ens en voldríem oblidar esborrant tot vestigi...»

—I aquest oblit és el que s'ha proposat conjurar? Ells surten de les ombres cap a la

llum, ensenyen la seva vida, parlen, ens parlen...

—«Sí, ens fan un toc d'atenció, ens diuen: 'Mireu-nos, estem a prop, també som humans!' Participant en la pel·lícula han volgut vèncer la indiferència o el rebuig que sovint pateixen.»

—D'on ve aquest rebuig? El sociòleg Zygmunt Bauman diu que els immigrants encarnen les pors i incerteses de la nostra societat governada per ocultes i imprevisibles forces globals, que ells d'alguna manera anticipen la precarietat o l'exclusió en què tots més tard o més aviat podríem caure.

—«Jo no sóc un expert en el tema, però és un argument de pes que deu actuar en un nivell subconscient i que segurament reforça determinada imatge negativa que hi ha en general sobre la immigració, i més en temps de crisi, quan la percepció respecte a la pròpia inseguretat tendeix a augmentar. De tota manera, apuntaria una idea que sembla contrària però que no ho és tant. La indiferència podria ser motivada per raons més prosaïques, com que la gent està cada vegada més capficada en la seva vida, tant en les seves satisfaccions com en els seus maldecaps, i va perdent sensibilitat social a la vegada que guanya egoisme personal. I si a això hi sumem el fet que els africans representen per a nosaltres l'alteritat absoluta, allò desconegut i imprevisible sorgit d'una molt pertorbadora mitologia sobre el continent negre, potser entendrem part del rebuig que es genera.»

—El problema és la incomunicació? En el documental transcorren dos mons paral·lels que quasi no es toquen, excepte en el bar de l'Anna, amb qui els immigrants han establert una bona relació.

—«I tanmateix ella no té cap raó especial per estimar-los més que les altres persones del poble. El que passa, senzillament, és que no té prejudicis perquè els tracta cada dia i els coneix. Això és el més important, que per damunt els propis condicionants uns i altres fem l'esforç per vèncer una desconfiança que és a dues bandes, perquè, tant com nosaltres d'ells, els africans tam-

bé tenen de nosaltres una visió contaminada pel seu propi imaginari. No entro ara en les causes històriques, polítiques, etcètera, de fons, que hi són i tenen el seu pes, però sí que crec que hauríem d'estar més disposats a acostar-nos, ja que al cap i a la fi tots compartim un mateix espai.»

—En què de vegades salten guspires sota la forma, més o menys real, més o menys induïda, de problemes de convivència.

—«Fa anys que visc a París i no tinc molta informació del que passa a Catalunya, però et diria que és bo que saltin guspires,

Oriol Canals Renau, fotografiat durant la seva recent estada a Barcelona. / ORIOL DURAN

perquè això significa que hi ha un cert contacte i els problemes es poden reconduir en positiu. El pitjor són els guetos, les poblacions separades, la falsa pau de la *banlieu*, perquè com hi creixen els fills? Exclosos de tot arreu: ni són algerians o senegalesos com els seus pares ni francesos amb els mateixos drets; què poden ser, doncs? Si aquests joves no troben el seu lloc tenim davant nostre una bomba de rel·lotgeria social.»

—França sempre havia fet bandera de la integració i de la igualtat d'oportunitats. Què ha passat?

—«En teoria el model francès

és integrador, però a la pràctica s'ha acabat imposant la segregació socioeconòmica. Els encapçats que ara fan tanta por han viscut des de petits en barris gueto, en condicions molt dures i sense possibilitat de superar la marginalitat, entre altres factors perquè l'escola tampoc no ha complert bé la seva funció. Fins a finals dels noranta un molt poderós teixit associatiu parava el cop, però l'onada neoliberal va posar fi a les ONG que treballaven als barris, de manera que joves que ara tenen 15 o 20 anys s'han fet grans sense cap suport que els ajudés a construir lligams socials o una mínima pers-

pectiva de futur. Estan molt desestructurats i rebotats contra tot i ho expressen, per posar un exemple, cremant cotxes davant les càmeres. Crec que de l'experiència francesa en podem prendre nota, per evitar els errors.»

—De tota manera, Europa fa de la immigració un relat contradictori: a la vegada que s'anuncia la necessitat de mà d'obra forana, les polítiques es tornen més restrictives i clarament lesives a la dignitat com l'anomenada *directiva de la vergonya*.

—«Per a mi la qüestió no s'hauria de plantejar si els deixem venir o no, perquè no tenim cap

dret a impedir la seva llibertat de moviment, a prohibir que intentin millorar la seva vida, o és que acceptaríem que ens ho impedissin a nosaltres? No nego que portar aquest principi a la pràctica és complicat, però per això hi ha els experts i els polítics, per fer bones propostes a partir del respecte als drets humans, no en contra seu.»

—D'altra banda, el discurs xenòfob ha entrat en algunes agendes polítiques. Creu que pot deixar pòsit en la ciutadania?

—«Que alguns polítics instiguin al racisme és tan indignant que quasi no en voldria ni parlar! És una demagògia pròpia d'ineptes malintencionats que va fent forat; almenys sí que en fa a França i en podria fer aquí, a Catalunya, suposo, si es produís una situació greu d'ordre públic. Per desactivar aquest pòsit caldria articular bons mecanismes de comunicació i de relació: si et diuen que als russos no hi ha qui els suporti i tu en coneixes quatre i resulta que et cauen bé, no faràs cas del prejudici, però si no en coneixes cap, és possible que sí. Sobretot no hauríem de perdre la dimensió humana.»

—És un aspecte que a *Les ombres* queda del tot remarcat: parlen les persones, no els números o les estadístiques.

—«Sí, aquesta ha estat la meua intenció, construir un viatge que va de l'anonimat a la identitat, de l'oblit a la memòria, del número fred a la persona amb noms, cognoms i vivències... Hi ha una voluntat de restitució de la seva dignitat i en certa manera també de la nostra, perquè finalment ells ens posen davant d'un mirall que ens interroga sobre el que queda de la nostra humanitat.»

Estimats pare, mare, germans...

P.L. / M.T. / C.V.

En la intimitat d'una petita habitació buida, sols davant la càmera i sense cap altre límit que el de la capacitat per suportar la duresa de la pròpia vivència, els protagonistes del documental han anat explicant a les seves famílies l'horror del seu viatge a Europa, les afliccions patides dins d'un paradís tancat, el trencament del seu somni, l'esperança en un futur que se'ls va escapant dels dits. Són expressions de 10, 30, 60 i fins a 240 minuts (quatre hores!) en algunes de les més antigues i belles llengües africanes –aixanti, bambara, ful, haussa, soninké o wòlof– que recullen sentiments de vegades desbordats i constants descripcions d'una realitat difícil d'admetre, que Oriol Canals va enviar als respectius destinataris, tal com s'havia acordat. En aquestes planes reproduïm alguns extractes de les cartes.

Abdoulkader Diaby

«Mare!, si ho sabessis... Vaig patir tant en el mar! Però ningú no es mor abans de la seva hora, és ben bé així. Encara veig el capità que ens deia que no quedava ni gasolina ni menjar. El bot es va quedar parat a l'aigua. El capità va dir que no hi havia salvació. Es va fer un llarg silenci...»

Camara Sadio

«A les dues de la tarda es va aixecar un vendaval molt fort. La barca era una joguina del vent. Vam deixar de treure aigua i ens vam assegurar a esperar la mort. De cop es va produir una gran agitació. Un bot que havia sortit amb nosaltres havia bolcat. La gent deia: 'Hi ha cadàvers a l'aigua...' Però jo no em vaig moure. Imagina't: nosaltres estàvem

esperant la mort i l'aigua venia plena de cossos. Com volies que mirés?»

Fousseyni Daniokho

«Es veuen escenes horribles. Els més dèbils gemeguen fins que no poden més: 'aigua, aigua, menjar, menjar'. Veus que lluiten i pateixen fins que es moren. Estimats pares, reflexionem, això ens afecta a tots. Quan ets a la barca i veus morir el primer, el segon, el tercer... Et tornes boig! No hi pots fer res! Encara falta molt per arribar. Han passat deu dies i en queden cinc. La barca està inundada, els cadàvers molls fan una pudor insuportable. El capità ordena llençar els cossos al mar. Hòstia! Senyor, allibera'ns de tot mal. Ens diu: 'Llenceu-los per la borda.' No t'hi pots negar. La pudor et mareja i acabes obeint. Dos dies després en mor un altre i també els llences al mar... És espantós!»

Sadou Cissé

«Saludo a tothom, aquí, a Burkina. Jo continuo viu. Que no ens veiem fa molt temps no significa que me n'hagi oblidat. Com diem en ful: la distància no mata el record. Som aquí: vagant. La vida és dura. Tots ens busquem la vida com podem. La decisió de marxar cap a l'aventura em va sortir del cor. Me'n volia anar, però no sabia on. Em sentia desgraciat, no sabia què fer amb la meua vida. No sabia què podria aconseguir, ni què seria de mi. Estava realment decidit. Vaig dir a tothom que tornava al meu poble, terra endins... i me'n vaig anar. No vaig dir a ningú que no tornaria.»

Fousseyni Daniokho

«Estimats pares, quan vam entrar al Sàhara van començar els problemes. Vam passar un mes

en el desert. Vam arribar a estar quatre dies sense menjar ni beure. Alguns no ho podien aguantar i queien. Jo mateix estava convençut que no trigaria a morir. Érem vuitanta persones allà, al desert. Quinze eren estrangers, els altres érem tots de Mali: soninkés, kasonkés, bambares, fulbes... Durant quinze dies de travessia ens donaven menjar i beure cada dos o tres dies. A la nit feia molt de fred i no podíem encendre foc. El fred se't fica al cos, t'esquinça per dins, et pot matar. I si et mors, doncs allà t'enterren, allà et quedes.»

Abdoulkader Diaby

«Kadiali, fill meu.... mira'm bé! Em veus? Si poguessis imaginar quant pateix el teu pare. Ara, els

meus dies passen sense menjar. Només bec aigua i cada nit busco a les escombraries alguna cosa per menjar. I vosaltres ja sabeu com en sóc, de golafre! Mireu bé aquest casset i reseu per mi. M'angoixa la falta de feina però no perdo l'esperança. Mentre tingui salut i continuï respirant confio en Déu que m'ha donat la vida.»

Fode Diouf

«Menjo carn que agafo de les escombraries. Cada nit hi trobo alguna cosa: és menjar. És la meua manera d'estalviar sense demanar res a ningú. Déu ens va dir: 'Si tens gana, menja el que se't presenti, perquè si no és un suïcidi.' He deixat que em filmin i us en demano perdó perquè he

Fotogrames del documental *Les ombres*, rodat a Alcarràs (Segrià). / ORIOL CANALS

dent és molt complicat. El pitjor de tot és quan no tens papers, perquè abans de trobar feina, has d'aconseguir els papers d'un altre, i això és 'camina o reben-ta!', perquè quan els aconseguixes poden ser la teva perdi-ció.»

Akwasi Balfloor

«Hola, hola, com va per casa? Mama, com estàs? Papa, com es-tàs? Per què pateixo tant? No ho entenc. A qui he fet mal? Mare, pare, morts... Problemes, molts problemes. He anat per aquí i per allà. He estat a Huelva, a Jaén, a Logronyo, he anat de Huelva a Lleida, sempre de ciu-tat en ciutat... Cada vida és una història i cadascú té el seu destí, però jo no hi veig sortida. És com caure en una trampa i no poder-ne escapar.»

Gabriel Johnson

«Sóc a Europa. En arribar no te-nia papers. Després vaig aconse-guir papers i vaig treballar a Bur-gos. Allà vaig tenir un accident a la cama i des de llavors no puc treballar. Si Déu vol, algun dia tornaré a casa. Ara estic molt can-sat! Pare, germana, fa massa temps que no us he vist, no sé si sou vius o morts. No tinc cèntims per tornar a casa, no puc treba-llar. No sé com ho faré. Europa és dura. Tenia papers, però vaig te-nir aquests accident i es va arru-ïnar la meua vida. Ho veus pare? Em vaig ensorrant de mica en mica. Algun dia tornaré a casa.»

Sadou Cissé

«Vull dir una cosa als pares: si un fill viatja d'Àfrica a Europa, i si, gràcies a Déu, arriba sa i estalvi a Espanya, reseu per ell, perquè ai-xò tot just comença. Rebreu aquest casset: mireu-lo i reseu per mi. En ful diem 'qui mata el geni se'n queda el cap'. Jo he ma-tat un geni i agafaré el seu cap. Continuaré endavant, fins al fi-nal. Viatjar és una experiència, t'obre els ulls. Sé que un dia ens tornarem a veure a casa.»

revelat el nostre secret, he parlat sobre com vivim a Europa. Vos-altres, la família que esteu a l'Àfrica, penseu: 'El meu fill, el meu germà és a Europa, en un país ric, segur que està bé...' I després veieu una imatge com aquesta i no la podeu acceptar. Molts de vosaltres no la voleu veure. Us demano perdó.»

Sadou Cissé

«Diuen que Déu mai tanca totes les portes. Però no és fàcil entrar per l'única que queda oberta. Eren les 6 de la tarda, plovia molt. La gent corria per tornar a casa seva. Corrent per refugiar-nos, vam arribar davant d'una porta. Estàvem xops. La intuïció ens havia portat a un lloc ple de tombes. Corrent, corrent ha-

viem arribat a un cementiri. Es-taven fent obres en una cripta i a dins no hi havia cap mort. En les altres hi havia morts, però en aquella no, perquè li estaven canviant la porta. Ens vam refu-giar en el cementiri. Va conti-nuar plovent fins a la nit. Va ve-nir el guarda... havia sentit veus. No sabia què dir, era un home blanc. No es podia imaginar que algú dormís en una tomba. Va preguntar: 'Qui hi ha?' 'Es-trangers', li vam contestar. 'No som morts, som lladres', i ens vam posar a riure. 'Dormirem aquí.' 'Dormireu aquí?' 'Sí, a la cripta.' Ens va mirar desconcer-tat. Quan les coses van mala-ment, van malament de veritat! Qui voldria dormir en un ce-mentiri? Li vam dir: 'No tenim

enlloc on anar ni ningú per visi-tar. Així que visitem els morts, ells, almenys, no es queixaran.'»

Émile

«El que busca feina, es busca la vida per tenir alguna cosa. Amb sort, pots treballar una jornada, o mitja. Hi ha qui troba dos o tres dies de feina. Però si el patró et demana papers i no en tens se'n desdirà. Els que tenen papers no tenen gaires problemes. Però sense papers t'has de desplaçar contínuament de ciutat en ciu-tat, per menjar, per viure. No és una bona vida, és una vida de patiment, és una merda!»

Kwabana Johnson

«A l'Àfrica penseu que en arribar aquí estarem en pau. Però Occi-